

СТАРЕ СЕЛО.

Звідки пішла сумська земля?

Слобожанщина (Слобідська Україна) як окреме історико-культурне утворення виникла порівняно нещодавно – лише якихось три з половиною століття тому. В домонгольський період (XI-XIII ст.) тут жили древні русичі – населення Чернігівсько-Переяславської землі. В XIII столітті, після татаро-монгольської навали, регіон знелюднів. П. А. Черномаз засвідчує, що нинішнє українсько-російське помезжів'я після відходу русичів упродовж довгого часу залишалося «диким полем».

Заснування Сум

го Миколи зведено в 1753 році полковником Степаном Івановичем Кондратьєвим, а попередній дерев'яний храм було присвячено славі Різдва Пресвятої Богородиці.

За даними перепису 1732 року, в Старому селі сотника Івана Івановича Кондратьєва мешкали 427 душ.

Російський історик, мистецтвознавець, художник, один із найвідоміших архітекторів Росії Євдокимов І. К. Давидович

чотири: одне обернене в двері, одне забите. Взагалі низ служував, імовірно, в ті часи складом, а верх був жилим. Загальні пропорції будинку дуже затишні й типові». Г. К. Лукомський вважав будинок Кондратьєва не тільки «безсумнівною, найбільш цінною реліквією садибного будівництва Харківської губернії», а й однією з найкращих старовинних садибних будівель тогочасної Російської імперії.

з українських земель, що перебували під владою Польщі, припадає на часи після поразки козацького повстання на Лівобережній Україні 1638 року. Саме тоді польський уряд прийняв постанову «Ординація Війська Запорізького реєстрового, що перебуває на службі Речі Посполитої», спрямовану на ліквідацію козацьких привілеїв. Рятуючись від утисків польських поміщиків, податкового тягаря та прагнучи до збереження православної віри, переселенці вирушили на незаселені південні степові окраїни Московської держави.

Дослідники виокремлюють три головні переселення. Перше відбулося за царювання

ків-переселенців у боротьбі з татарами. В 1653 році московський воєвода Арсеньєв писав цареві, що переселенці осіли в Дикому полі на шляху, яким раніше татари ходили з набігами на Путивль, Рильськ й інші міста.

У 1642 році одними з таких переселенців – вихідців із містечка Ставище Білоцерківського полку під проводом Герасима Кондратьєва – стали 100 козацьких родин, які оселилися на крутому березі річки Псел.

Найперше поселення Сумського полку, очолюваного Г. Кондратьєвим, називалося Старим селом (нині с. Червоне Сумського району). Це село є одним із найдавніших сіл Су-

Герасим КОНДРАТЬЄВ

Сліди найдавнішого заселення Слобожанщини датовано раннім палеолітом. Спочатку ці терени становили частину території сіверян, із кінця IX ст. ввійшли до складу Київської держави, в XI – Чернігівського, а згодом Переяславського та Новгород-Сіверського князівств.

Більшість предків сучасних слобожан осіла тут під час колонізації Дикого поля в середині – другій половині XVII століття, причому спочатку заселення цієї території відзначалося етнічною інтерференцією, тобто хвилеподібністю. Йдеться про те, що відбувалося одночасне заселення даної території двома етносами з-поза меж Слобо-

заходу – українські козаци та селяни («черкаси»), які тікали від польсько-литовського протекторату. С. В. Лебедєв наголошує, що Слобожанщина, або Слобідська Україна, – це історико-географічний район на теренах нинішньої північно-східної частини України та південного сходу російського Чорнозем'я. Отже, цей район постав на стику російського Чорнозем'я, колишнього Дикого поля і так званої Малоросії. Його назва походить від козацьких поселень, що користувалися великими вольностями – слобод, мешканці яких були «ослободжені» (тобто звільнені) від багатьох податків і повинностей.

У XVI-XVII століттях на безлюдних територіях Дикого поля все частіше почали з'являтися вихідці з Наддніпрянської України. Значний рух людно-

сти в 1640-1645 роках у кількості 8-10 тисяч осіб. Більшу частину цих переселенців становили вихідці із Задніпров'я. Серед переселенців була й родина майбутнього дворянина Г. Кондратьєва.

Друга найпотужніша хвиля переселення в Слобідську Україну з Подніпрянщини припала на 1645-1647 роки (початок царювання Олексія Михайловича). Тоді переселилися 1247 родин (або дворів) і понад дві тисячі козаків.

Третє переселення датовано 1650-1651 роками. В цей час відома тільки кількість прибулих козаків – понад 500.

Отже, історія Сумщини нерозривно пов'язана з козаками, які поступово заселяли ці терени. Ще за царювання Михайла Романова (1613-1645 рр.) московські рукописи засвідчували надзвичайно велику роль коза-

ків на самому початку освоєння слобожанських теренів вихідцями із Середнього Подніпров'я.

Вивчаючи історію Старого села, ми спиралися на працю видатного богослова, вченого та громадського діяча Дмитра Григоровича Гумілевського (Філарета) «Історико-статистичний опис Харківської єпархії».

Села Старе та Низи знаходилися одне на правому, інше на лівому, або лісовому, березі Псла. Перепис 1732 року свідчить, що Старе село заселено «назад тому років 90», відтак, у 1642 році. Таким чином, вік села відповідає його назві.

Знаючи про побожність полковника Кондратьєва і виходячи з перебігу подій, не сумніваємося, що перший храм у Старому селі було побудовано не пізніше 1643 року. Нині існуючий тут кам'яний храм Свято-

ський, відвідавши Старе село в 1914 році, так описує зведений тут у середині XVIII століття будинок, що зберігся й донині: «Нині будиночок із доданими до нього пізнішими дерев'яними галереями другого поверху має дещо іншу «фізіономію», ніж колись. Із західного боку він має вхід і два віконечка першого поверху між рустованими пілястрами. На другому поверсі одне вікно забито. Всі лиштви типового стилю початку другої половини XVIII століття: перехід від бароко Єлисаветинського часу до стилю Louis XVI Катерининської епохи. Карнизи вже останнього стилю з дрібними сухариками. З південного боку зберігся рундук, пережиток давнього російського звичаю (вгорі, на жаль, надбудований). На нижньому поверсі двері із залізними стулками. У вікнах збереглися залізні рами. Нагорі було шість вікон, тепер

Землі Старого села належали Кондратьєвим понад 200 років. Саме тут починалися земельні володіння цієї родини, з якої походять перші сумські полковники: засновник м. Суми Герасим Кондратьєв і його сини Іван, Андрій, Григорій і Роман.

Виходячи з вищезазначеного, можемо констатувати, що Старе село є найдавнішим поселенням на сумській землі, назва якого точно відображає його історію. Старе село – це важливий військово-базовий пункт, що в ті далекі часи відігравав важливу роль у відбитті набігів кочових племен і забезпеченні всіх переселенців продовольством. Старе село – це й дворянське гніздо роду Кондратьєвих, звідки почалася історія не лише нинішнього обласного центру, а й усієї Сумщини. На превеликий жаль, і донині селу не повернено його історичну назву.